

Notat

Høringsnotat - Oppfølging av Stortingets dokument nr. 8:58 (2007-2008): Forslag til endring i lov om stadnamn

1. INNLEDNING OG BAKGRUNN

Kulturdepartementet legger med dette fram forslag til endring i lov 18. mai 1990 nr. 11 om stadnamn (stadnamnlova) §§ 6 og 8.

Det følger av stadnamnlova § 8 at en eier eller fester selv kan fastsette navn på eget bruk, herunder også hvordan navnet skal skrives. De har likevel ikke rett til å endre eller bytte ut gårdsnavn eller bruksnavn som språklig og geografisk faller sammen med nedarvede stedsnavn, eller med andre stedsnavn som skal brukes av det offentlige. Slike navn skal følge lovens regler for fastsettelse av skrivemåte, som blant annet krever at stedsnavnene skal følge gjeldende rettsskrivingsprinsipper.

Begrunnelsen for denne innskrenkningen i retten til å fastsette navn på eget bruk bygger på formålet med loven, som blant annet er å ta vare på stedsnavn som kulturminner. Gårdsnavn og bruksnavn er blant de eldste stedsnavnene i landet og loven søker derfor å gi disse et særskilt vern.

Praktiseringen av dagens regelverk, som sier at gårds- og bruksnavn skal normeres etter nedarvet lokal uttale og gjeldende rettsskrivingsprinsipper, har av og til ført til at vedtatt skrivemåte av gårds- og bruksnavn har fått en annen form enn etternavnet til de som bor på eiendommen. Det språklige utgangspunktet for navnene er likevel det samme. Skrivemåten av et bruksnavn kan for eksempel etter lovens regler bli fastsatt til Engan, mens etternavnet skrives Enge. Andre eksempler er etternavnet Opsahl, som egentlig er samme navn som gårdsnavnet Oppsal, bare med eldre rettskrivning. Eller etternavnet Dobloug, som er en skriftform fra 1600-tallet av gårdsnavnet Doglo. Tilsvarende har man blant annet også familienavnet Fanebust og gårdsnavnet Fonnebost.

13. januar 2009 behandlet Stortinget Innst. S. nr. 124 (2008-2009) fra familie- og kulturkomiteen om et representantforslag fra stortingsrepresentantene Øyvind Halleraker og Olemic Thommessen. Forslagsstillerne ønsket en endring i stadnamnlova som ville sikre at bruksnavn ikke kan endres uten grunneiers samtykke. Gjennom sin behandling av saken ba Stortinget regjeringen om å utrede å endre loven slik at gjeldende rettsskrivingsprinsipper ikke skal gjelde selve gårds-/bruksnavnet. Kravet om ensartet skrivemåte i ulike funksjoner ble foreslått opphevet. Stortinget mente videre at grunneiers synspunkt burde tillegges særskilt vekt.

Stortingets vedtak var enstemmig og i samsvar med komiteens innstilling.

2. OM GÅRDSNAVN OG BRUKSNAV

Gårdsnavn dekker i de aller fleste tilfeller et større geografisk område enn bruksnavn, og omfatter ofte flere eiendommer. Bruksnavn er etter definisjonen alltid knyttet til én spesifikk eiendom.

Gårdsnavn er i stadnamnlova § 2 bokstav b definert som *namnet på heile det gardsområdet som eitt eller fleire gardsnummer er knytte til.*

Bruksnavn er i § 2 bokstav c definert som *namn på eigedom med eitt eller fleire bruksnummer eller festenummer under eit gardsnummer.*

Bruksnavnet er med andre ord knyttet til eiendommer som er utskilt fra det opprinnelige gårdsområdet. Mange steder i landet vil et eller flere bruksnavn derfor være identisk med gårdsnavnet (for eksempel Hol), eller underbruket har et navn der gårdsnavnet inngår (for eksempel Østre Hol eller Holsbakken). Andre steder kan ha andre navnetradisjoner.

Det er ofte gårdsnavnet som har størst interesse for det offentlige, fordi gårdsnavnet i mange tilfeller er navnet i primærfunksjonen. Det vil si at det har gitt navn til andre lokaliteter/navneobjekter, som underbruk, eller tettsteder, byggefelt, veger mv.

3. VURDERING

3.1 Innledning

I dagligtalen går begrepene gårdsnavn og bruksnavn ofte om hverandre. Hensikten med representantforslaget og Stortingets vedtak synes å være å sikre grunneiere en bedre rett til å bestemme skrivemåten av navnet på egen eiendom. Det er med andre ord ønskelig å sikre eierne/festerne en rett til å motsette seg endring av daglignavnet, altså bruksnavnet, på eiendommen. Det er i denne sammenhengen viktig å skille mellom eiers rett til å påvirke skrivemåten av navnet på *egen* eiendom (navnet på det enkelte bruk), og eiers adgang til å påvirke skrivemåten av navn som også er førende for skrivemåten på andre stedsnavn i nærområdet og i kommunen (navnet på selve gården).

Ved fastsettelse av skrivemåten av stedsnavn skal det tas utgangspunkt i nedarvet lokal uttale. Skrivemåten skal også følge gjeldende rettskrivingsprinsipper. Begrepet rettskrivingsprinsipp defineres i lovens § 2 bokstav f som *allmenne reglar for korleis lydar og lydkombinasjonar skal givast att i skrift.*

Ulike språk har ulike regler som ligger til grunn for rettskrivningen. Når stadnamnlova henviser til gjeldende rettskrivingsprinsipper menes altså de allmenne reglene for hvordan lyder og lydkombinasjoner på norsk skal

skrives. Disse prinsippene blir realisert gjennom rettskrivingen. Det er blant annet dette kravet i loven som har medført en del uenighet, spesielt der den skrivemåten eier ønsker er i strid med de gjeldende rettskrivingsprinsippene.

Noen typiske norske rettskrivingsprinsipper er:

- Bokstavene c, q, w, x og z brukes ikke i tradisjonelle norske ord. Derfor skriver vi vik og ikke wik.
- Lang vokal markeres ikke med dobbelt vokal eller med en stum e i tillegg, men med enkelt konsonant etter vokalen. Derfor skriver vi vik og ikke viik eller viek.
- Lang vokal skrives med en vokal og en konsonant, som i tak, mens kort vokal skal skrives med en vokal og to konsonanter, som i takk.
- Vi bruker ikke stumme konsonanter, bortsett fra der det har vært en lyd i eldre tid. Derfor skriver vi vik og ikke vikh.
- Lyder som ikke har egne bokstaver, markeres med skrivemåter som gjenspeiler uttalen i eldre tid. Derfor finner vi flere skrivemåter for det som i mange dialekter er én og samme kj-lyd (kj som i kjede, k som i kinn, tj som i tjern), og for "tjukk l" på Østlandet og i Trøndelag (rd som i fjord, l som i søl).

Departementet mener at det kan være hensiktsmessig å innføre ulike regler for fastsettelse av skrivemåten av bruksnavn og gårdsnavn. En slik løsning vil legge til rette for en god balanse mellom eiers rett til å ha innvirkning på skrivemåten av navnet på egen eiendom og hensynet til å ivareta kulturarven.

3.2 Nærmere om bruksnavn

Det klare utgangspunktet i stadnamnlova hva gjelder *bruksnavn*, er at eier selv bestemmer skrivemåten av navnet. Dette gjelder likevel ikke bruksnavn som språklig og geografisk faller sammen med nedarvede stedsnavn. I de aller fleste tilfellene vil disse bruksnavnene være utledet fra et gårdsnavn. Gårdsnavnet vil da være å regne som primærnavn og ha primærfunksjon. Lovens hovedregel er at skrivemåten i primærfunksjonen som hovedregel skal være retningsgivende for skrivemåten i andre funksjoner.

Departementet mener at bruksnavn står i en særstilling i forhold til andre stedsnavn. Blant annet er det ofte en særskilt kobling mellom bruksnavnet på en eiendom og eiers etternavn. Norge er antakelig det landet i verden der flest gårds- og bruksnavn er tatt i bruk som etternavn. Det er spesielt der eiers etternavn har en skrivemåte som avviker fra gjeldende rettskrivingsprinsipper, at man ser at det oppstår problemer.

Departementet vil derfor foreslå at loven endres slik at eier får det avgjørende ord ved fastsettelse av skrivemåten av eiendommens *bruksnavn*. Forutsetningen er at man kan dokumentere offentlig bruk av den ønskede skrivemåten. Dette vil typisk være brev fra offentlige organer, skjøter, kart, bygdebøker med mer. Forslaget betyr at hvis eier kan fremlegge slik dokumentasjon, så *skal* skriveformen vedtas, uten ytterligere høring. Grunneiers/festers ønske skal altså være avgjørende for skrivemåten av bruksnavn, selv om også andre skrivemåter kan dokumenteres brukt.

3.3 Nærmere om gårdsnavn

For gårdsnavn er situasjonen annerledes enn for bruksnavn. Gårdsnavnene har ofte en primærfunksjon. Etter loven skal de derfor som hovedregel være førende for skrivemåten av andre objekter med samme navn i samme geografiske område. Gårdsnavnet vil ofte dekke et større geografisk område, og vil omfatte flere eiendommer. Ved å skille mellom gårdsnavn og bruksnavn, vil ikke gårdsnavnet være absolutt førende for skrivemåten på avledede bruksnavn, men vil fortsatt ha primærfunksjon for andre geografiske enheter i området, herunder veier, bussholdeplasser, skoler og lignende.

4. DEPARTEMENTETS FORSLAG

Gårdsnavnenes primærfunksjon går ut over det å være førende for skrivemåten på bruksnavn. Departementet mener derfor at fastsettelse av skrivemåten av gårdsnavn fortsatt bør følge dagens saksbehandlingsregler. Hva gjelder bruksnavn foreslår departementet at fastsettelsen av skrivemåten skal følge grunneiers eller festers ønsker, hvis det kan dokumenteres at den ønskede skrivemåten har vært i offentlig bruk på stedet. I praksis vil dette innebære at det som i utgangspunktet er samme navn kan få ulik skrivemåte avhengig av om det er et gårdsnavn eller et bruksnavn.

5. FORSLAG TIL ENDRINGER I STADNAMNLOVA

På bakgrunn av dette foreslår departementet følgende endringer i lov 18. mai 1990 nr. 11 § 6, første ledd og § 8 i lov om stadnamn (endringer i kursiv):

§ 6. Nærmere om saksbehandlingen, første ledd, skal lyde:

Når ei namnesak er teken opp med vedtaksorganet, skal saka gjerast kjend for dei som har rett til å uttale seg. *Eigar eller festar har det avgjerande ordet i saker som gjeld bruksnamn. Eigar eller festar av bruk med same namn eller namn som er avleidd frå gardsnamnet*, har òg rett til å uttale seg i saker som gjeld *dette gardsnamnet*, når skrivemåten av gardsnamnet *etter § 4 andre ledd som hovudregel* skal vere retningsgivande for skrivemåten av bruksnamnet. Kommunane har rett til å uttale seg når vedtaket skal gjerast

av andre organ enn kommunen sjølv. Fylkeskommunane har rett til å uttale seg i saker som gjeld område som femner om meir enn ein kommune. Lokale organisasjonar har rett til å uttale seg i saker som gjeld stadnamn organisasjonen har ei særleg tilknytning til. Før vedtak om skrivemåte blir gjort, skal namnekonsulentane gi tilråding om skrivemåten.

§ 8. Særskilde reglar om gardsnamn og bruksnamn skal lyde:

Eigar eller festar kan fastsetje namn på eige bruk. Eigar eller festar har likevel ikkje rett til å endre eller byte ut bruksnamn som kjem inn under andre ledd, dersom ikkje særlege grunnar talar for det.

Skrivemåten av gardsnamn som språkleg og geografisk fell saman med nedervde stadnamn, eller med andre stadnamn som etter reglane i denne lova eller i andre lover og forskrifter skal brukast av det offentlege, skal fastsetjast etter reglane i [§§ 4](#) til [6](#).

Dersom eigar eller festar kan dokumentere offentleg bruk av ein ønskt skrivemåte på bruksnamn, skal denne leggjast til grunn. I dei tilfella der eigar eller festar slik dokumenterer ønskt skrivemåte på bruksnamn, kan bruksnamnet vedtakast utan anna høyring.

Vedtak om skrivemåten av gardsnamn skal som hovudregel vere retningsgivande for skrivemåten av bruksnamn som er identisk med gardsnamnet, eller der gardsnamnet går inn som ein del av bruksnamnet. *Skrivemåten av bruksnamn treng ikkje følgje skrivemåten for gardsnamnet bruket tilhøyrrer, dersom eigar eller festar ønskjer ei alternativ skrivemåte og eigar eller festar kan dokumentere at denne skrivemåten har vore i offentleg bruk.*

For andre bruksnamn fastset eigar eller festar skrivemåten.